

Nasjonalstaten – velferdsstatens grunnlag

Av Sigurd Skirbekk

220 sider, Kolofon Forlag, 2008
ISBN 978-82-300-0434-0

Sigurd Skirbekks bok *Nasjonalstaten – velferdsstatens grunnlag* er ifølge forfatteren selv ment å befinne seg i skjæringsfeltet mellom en fagbok og en politisk debattbok. Boken har fått en viss oppmerksomhet i enkelte medier, blant annet i *Dag og Tid*, *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Utrop*, og er da vurdert som innlegg i den offentlige debatten om det flerkulturelle Norge. Målsettingen med å skrive en debattbok kan dermed sies å ha vært vellykket til en viss grad. Det har imidlertid skortet på kommentarer fra Skirbekks egne fagfeller og dermed en vurdering av bokens innhold på et samfunnsvitenskapelig grunnlag.

Utgangspunktet for boken er Skirbekks bekymring for utfordringene som den nye pensjonsreformen fra 2005 skaper for den norske velferdsstaten. Bekymringen har flere ledd: Spesielt pensjonsreformen, men også opprettholdelsen av velferdsstaten mer generelt, krever solidaritet på tvers av generasjoner. Villigheten til skattebetaling er avhengig av en generasjonsoverskridende identifikasjon og et sterkt nasjonalt samhold. Dette samholdet trues av nye generasjoners egoisme og «fjernkulturell innvandring». Disse farene er fortiet av det Skirbekk kaller for en norsk fortolkningsselite med sterke antinasjonale holdninger.

Nasjonalstaten – velferdsstatens grunnlag er delt inn i tre deler. I den første delen

presenterer Skirbekk en versjon av den offentlige debatten knyttet til pensjonsreformen, som er bokens empiriske utgangspunkt. Det mest påfallende med debatten er ifølge Skirbekk det som *ikke* blir snakket om: spørsmålet om nasjonalstatens betydning for det moralske samholdet i samfunnet, og derav oppslutning om grunnleggende velferdsreformer. En sjenerøs velferdsstat som den norske er avhengig av solidaritet over generasjoner for å være bærekraftig. Solidariteten er avhengig av tillit i befolkningen, og tilliten er igjen tuffet på en opplevelse av et nasjonalt fellesskap. Dette fellesskapet er imidlertid i ferd med å svekkes, blant annet som en følge av innvandring, fordi opprettholdelsen av et nasjonalt fellesskap hviler tungt på lojalitet til Norge – og lojalitet er avhengig av sosial identitet og kultur. Skirbekk undrer seg derfor over om ikke staten har gjort opp «regning uten vert».

I den andre delen av boken trekker Skirbekk fram forutsetninger som han hevder må være til stede for å opprettholde en nasjonal lojalitetsfølelse til Norge. I den forbindelse lanserer han en rekke trekk ved norsk kultur som må ivaretas for å sikre framtidens oppslutning om velferdsstaten: den lutherske kristendommen, det norske språket, felles historie, nedarvet homogenitet, sosialpolitisk likhetsideologi og identifikasjonen med Norge som nasjon. Problemet, ifølge Skirbekk, er imidlertid at det siden 1950-tallet later til å ha vokst fram et endret syn på nasjonen blant forskere og mediefolk – en *antinasjonalisme* – som er i ferd med å ødelegge nasjonen som forestilt fellesskap, og som dermed står i fare for å ødelegge forutsetningene for å opprettholde velferdsstaten slik vi kjenner den.

I bokens tredje og siste del retter Skirbekk søkelyset mot den antinasjonalismen som han mener å identifisere i norsk forsknings- og mediedebatt. Dette skjer ved hjelp av to strategier: Først lanserer han ti påstander som «er sentrale for det vi kan kalle for tidstypiske antinasjonale holdninger» (s. 106). Dette er spissformuleringer av typen «nasjonalisme leder til krig» (s. 113) og «nasjonal orientering hindrer personlig frigjøring» (s. 124), og disse plukker Skirbekk fra hverandre i tur og orden. Den andre strategien går ut på at han konstruerer syv «fortellinger med antinasjonale føringer» (s. 149) som gradvis har utviklet seg og erstattet hverandre i tiårene som har gått siden andre verdenskrig. Her inngår blant annet framveksten av det internasjonale menneskerettighetsregimet, feminismen og den antirasistiske bevegelsen, som alle har bidratt til utvanning av den norske nasjonalfølelsen.

Aller først vil vi slå fast at vi er enige med Skirbekk i beskrivelsen av en del utfordringer. Vi mener også at han stiller en del interessante spørsmål som fortjener å bli tatt på alvor. Imidlertid er vi uenige med ham i de fleste resonnementer og i svarene han gir. I det følgende vil vi trekke fram tre forhold: bokens empiriske grunnlag, kildebruken samt de implisitte løsningsforslagene som følger i forlengelsen av Skirbekks konklusjoner.

I motsetning til det Skirbekk påstår, er han ikke alene om å stille spørsmålstejn ved hvorvidt en kulturell heterogenisering kan berede grunnen for en sviktende oppslutning om velferdsstaten. En av flere forklaringer på framveksten av de rause skandinaviske velferdsstatene i internasjonal velferdsforskning, er at de alle har vært små land med forholdsvis kulturelt homo-

gene befolkninger. Følgelig er det helt legitimt å stille spørsmålstejn ved disse velferdsstatenes bærekraft under andre forutsetninger. Det er da også gjort, både i Norge og internasjonalt. I en norsk undersøkelse konkluderte Bay, Hellevik og Hellevik (2007) med at innvandring ikke gir signifikante utslag for den generelle oppslutningen om velferdsstaten. Internasjonalt har Kymlicka og Banting (2006) undersøkt hvorvidt det eksisterer en sammenheng mellom andelen innvandrere og nivået på velferdsytelser, og om det er slik at en stor innvandrerbefolkning samvarierer med en sviktende folkelig oppslutning om velferdsstaten. Undersøkelsen er gjort i en rekke OECD-land, og forskerne konkluderer med at det ikke er noen sammenheng så langt.

Hvorvidt innvandring bidrar til å svekke oppslutningen om velferdsstaten og slik setter systemets bærekraft i fare, er med andre ord et *empirisk* spørsmål som er helt legitimt å studere vitenskapelig – og som er blitt studert vitenskapelig. Det påfallende i denne sammenhengen er at Skirbekk faktisk viser til noen slike studier. Ett eksempel er den nevnte undersøkelsen til Bay mfl. (2007). Et annet er en komparativ holdningsundersøkelse i 86 land der befolkningens tillit til de samfunnene de lever i, ble studert. Danmark, Norge, Sverige og Finland kom på de fire første plassene. All den tid Skirbekk selv understreker betydningen av tillit for graden av solidaritet, er det underlig at han ikke diskuterer hvordan den høye og vedvarende tilliten i de skandinaviske velferdsstatene kan virke positivt inn på bærekraften i velferdsreformer. I stedet ignorerer Skirbekk resultatene fra og implikasjonene av den eksisterende forskningen, og bruker tesen om manglende

oppslutning om velferdsstaten som grunnlag for bokens pessimistiske konklusjoner. Boken til Skirbekk hviler på denne måten på et ubekreftet empirisk grunnlag.

Et annet vesentlig problem ved Skirbekks bok er at ingen av hans meningsmotstandere kommer tilstrekkelig til orde. Alle som er uenige med ham, blandes i stedet sammen til det han kaller «fortolkningseliten» – som stort sett består av ikke navngitte samfunnsforskere og journalister. For det første er dette problematisk fordi Skirbekk underslår uenigheten som faktisk eksisterer på feltet. For det andre er det lite etterrettelig når argumentasjonen Skirbekk fører, synes å være rettet mot stråmenn. Spesielt i den delen som heter «syv fortellinger med antinasjonale føringer», argumenterer Skirbekk mot fortellinger som han selv ser ut til ha konstruert, og som vi som har arbeidet en stund på dette feltet, ikke umiddelbart gjenkjenner. Selv i en debattbok bør et minimumskrav være at man henviser til noen av dem man er uenige med. Karikerer av meningsmotstandere er vanskelig å ta på alvor.

Et siste påtakelig trekk ved Skirbekks bok som skal nevnes her, er fraværet av konkrete handlingsalternativer. Skirbekk konkluderer med at nasjonalstaten er overlegen alle andre alternativer, men at nasjonalstaten er under press. Den presses ovenfra, gjennom overnasjonale institusjoner som EU og FN, og nedenfra, gjennom utviklingen av «trosbaserte parallellsamfunn» som har funnet sitt vekstgrunnlag i en naiv multikulturalisme. Vi er enige med Skirbekk i at de fleste utfordringer knyttet til det flerkulturelle samfunnet må løses innenfor rammen av nasjonalstaten, men stiller spørsmålsteget ved konsekvensene av den nasjonsforståelsen han forfekter. I den for-

bindelse kan det være verdt å minne om utviklingen som har funnet sted i Danmark de siste årene, der nasjonalitet i dag betraktes som et kriterium for fullverdige sosiale rettigheter. Ikke-statsborgere med under tre års botid har ikke lenger rett til sosialhjelp på lik linje med andre. De kan få det som kalles starthjelp, men dette er en stønadsordning som ligger på et lavere økonomisk nivå enn sosialhjelpen. Hvorvidt dette er en ordning Skirbekk ser for seg implementert også i Norge, vites ikke. I alle tilfeller kan det være verdt å lytte til de konkluderende bemerkningene fra Bay mfl. (2007, s. 401), som hevder at innvandring neppe vil bidra til en generelt sviktende oppslutning om velferdsstaten, men snarere kan føre til *velferdsjåvinisme* – et ønske om å ekskludere innvandrere fra sentrale velferdsordninger.

For å oppsummere, oppfatter vi utgangspunktet til Skirbekk som relevant og interessant. Vi deler hans oppfatning av at nasjonalstaten fremdeles synes å være den viktigste kollektive referanserammen, ikke minst fordi det ikke eksisterer realistiske alternativer. Det er likevel langt herfra til å mene nasjonalstaten må forstås og vernes om som et eksklusivt kulturfellesskap med historiske dimensjoner. Skirbekk ignorerer relevant forskning om innvandring, multikulturalisme og velferdsstaten. Boken har et tynt empirisk grunnlag og er uetterrettelig i sin måte å referere på. Slik sett virker den preget av en dyster kulturpessimisme og en svartmaling av mulighetene for den flerkulturelle norske velferdsstaten.

Anmeldt av
Frank Meyer
 Professor i flerkulturelle studier,
 Høgskolen i Oslo
 og
Arnfinn Haagensen Midtbøen
 Sosiolog og vitenskapelig assistent,
 Institutt for samfunnsforskning

Rasisme på norsk: En debattbok om rasisme i Norge

Av **Rolf Undset Aakervik**

127 sider, Almater Forlag, 2008
 ISBN 978-82-785-8093-6

Referanser

- Bay, A.-H., Helleveik, O., & Hellevik, T. (2007). Svekker innvandring oppslutningen om velferdsstaten? *Tidskrift for samfunnsforskning* 48(3), 377–408.
- Kymlicka, W., & Banting, K. (2006). *Multiculturalism and the welfare state: Recognition and redistribution in contemporary democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Boken *Rasisme på norsk* har flere målsettinger. For det første sikter forfatteren mot å øke folks kunnskaper om rasismeproblematikken. Med utgangspunkt i egne oppfatninger og erfaringer med diskriminering av innvandrere og flyktninger i arbeidslivet, tar forfatteren sikte på å tegne et bilde av rasismens mangfoldige ansikter. For det andre ønsker forfatteren å skape en debatt om rasisme i Norge, særlig når det gjelder aktuell innvandringspolitikk og negative holdninger og handlinger i den norske offentligheten.

Målgruppen for boken er ungdommer, og forfatteren ønsker at boken brukes som diskusjonsinnspill i samfunnsfagundervisningen. En rekke konkrete spørsmål ment som startpunkt for refleksjon og diskusjon blir stilt etter hvert kapittel, som er nokså korte.

Boken spenner vidt, fra rasismens teorier til rasistisk praksis, og den inkluderer komplekse temaer som fascisme, nazisme, nasjonalisme, religiøs fundamentalisme, institusjonell rasisme, fremmedfrykt, samt rasismen i Norge og i verden. Boken avslutter med et kort overblikk over antirasismefeltet med antirasistiske lover, forebyggende antirasistisk arbeid og enkelte oppfordringer til innvandrere.

Å skrive en bok om rasisme og knytte denne komplekse problematikken til norsk